

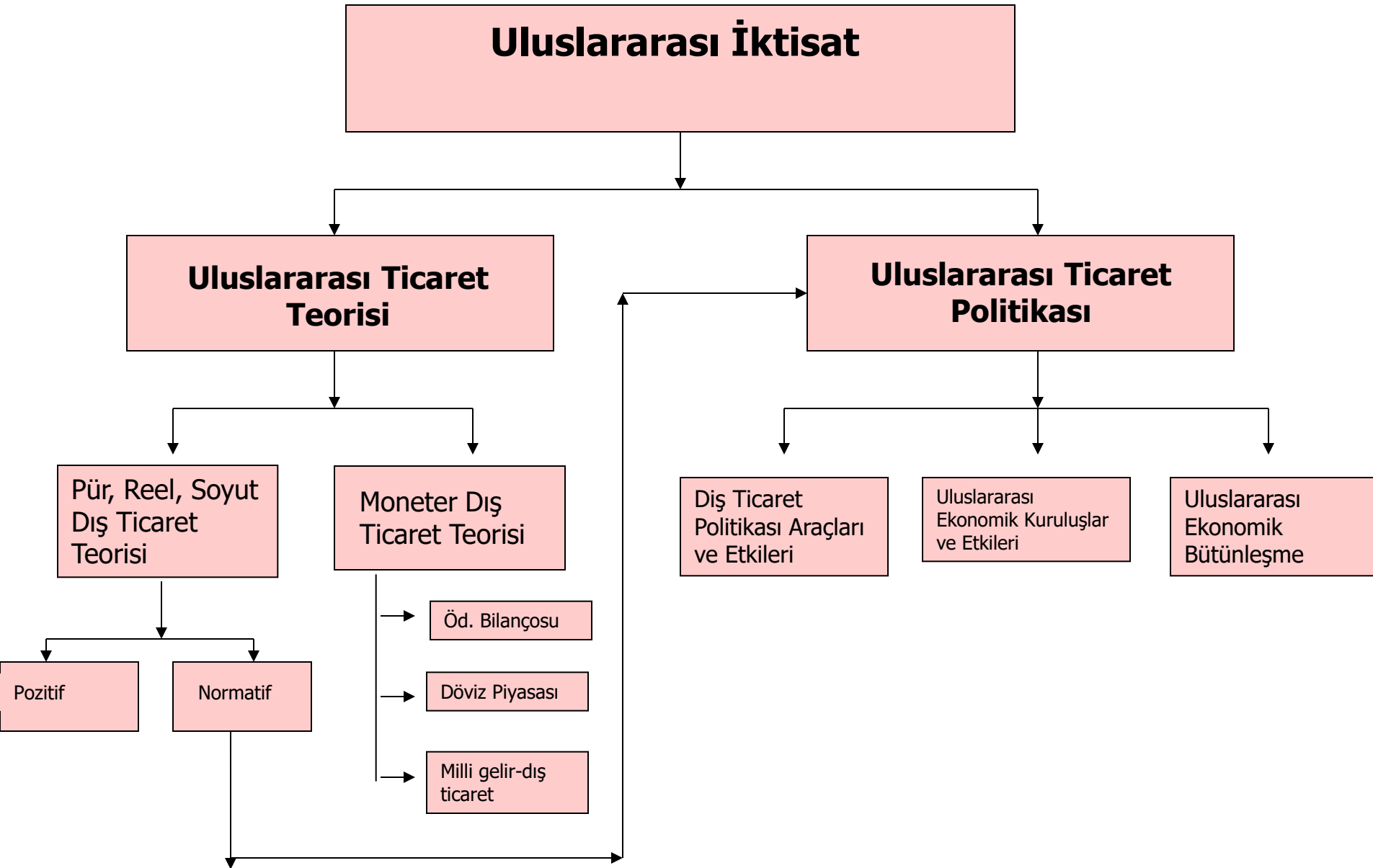
ULUSLARARASI EKONOMİ KURAMI

UTL 503

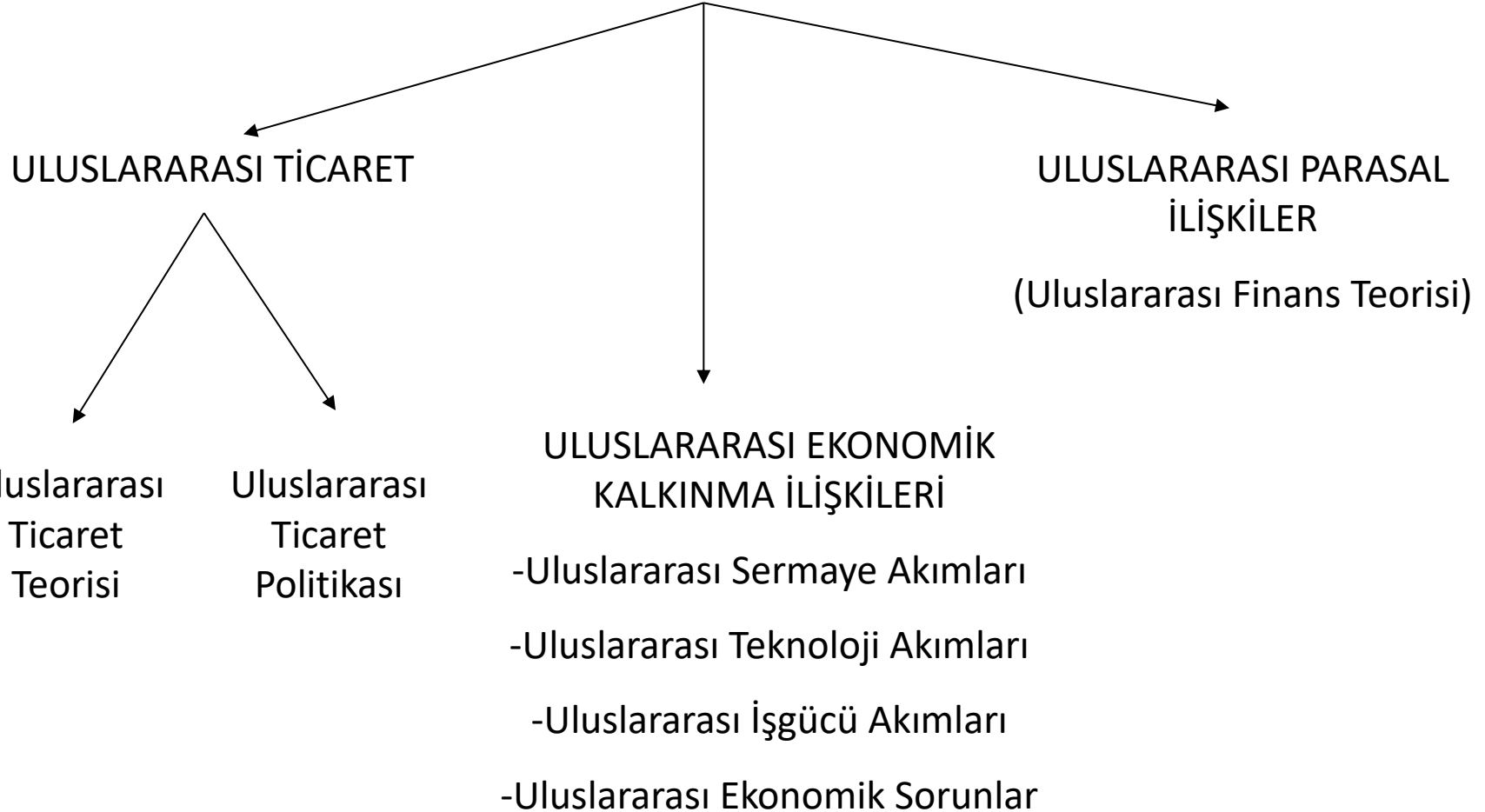
BÖLÜM 1

ULUSLARARASI İKTİSATIN KAPSAMI

Uluslararası İktisat

ULUSLARARASI İKTİSAT

Uluslararası iktisat genel ekonominin kullandığı mikro ve makro ekonomik analiz tekniklerini kullanır. Ama onları farklı bir çerçeveye, yani en az iki ülkeden oluşan bir modele uygular.

Genel iktisat kuramı, bir tek ekonominin sorunları ile ilgilenirken, uluslararası iktisat iki ya da daha çok dışa açık ekonominin sorunları ile ilgilenir.

Kısaca Uluslararası İktisat genel iktisadın ele aldığı konuları **uluslararası ortamda** inceler.

ULUSLARARASI TİCARET TEORİSİ'NİN KAPSAMI

- Uluslararası ticaret teorisinin başlıca amacı, ülkeler arasındaki mal ve hizmet alım satımlarının nedenlerini açıklamaktır.
- Uluslararası ticaret teorisine ilişkin analizler, bazı aşırı basitleştirici varsayımlar altında ülkelerin birbiriyle yapmakta oldukları ticaretin temelini, yani dış ticaret kazançlarını, dış ticaretin bileşimini ve göreceli reel fiyat ilişkilerini açıklamaya yönelik bilimsel faaliyetlerdir.

Uluslararası Ticaret Teorisi'nin yanıtlamak zorunda olduğu üç soru:

1. Ülkeler neden dış ticaret yaparlar, yani dış ticaretin kapalı ekonomiye göre ülkelere sağladığı yararlar nelerdir?
2. Bir ülke dış ticaretinin bileşimi nasıl açıklanabilir; yani bir ülkenin hangi malları ihraç, hangilerini ithal edeceği neye göre belirlenir?
3. Bir ülkenin ihraç fiyatları ile ithal fiyatları oranı, yani dış ticarete nisbi fiyatlar, ya da dış ticaret hadleri nasıl oluşmaktadır?

Ülkeler Neden Ticaret Yaparlar?

Dünyada hiçbir ülkenin tek başına bütün ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda kaynağa sahip olduğu söylenemez.

Ülkelerin kendilerinde fazla miktarda olan kaynakları da imha veya israf etmeleri mantıkla bağdaşmaz.

Bu yüzden ülkeler çeşitli sebeplerle ellerinde fazla olan ürünleri verip, kendilerinde az olan veya hiç olmayan ürünleri almak, uluslararası ticarette bulunmak zorundadırlar.

Ülkeleri birbirleri ile ticaret yapmaya iten sebepler şu şekilde sıralanabilir:

Ülkeler Neden Ticaret Yaparlar?

- **Farklı ulusların varlığı;**
  - farklı ulusal paraların varlığı,
  - ekonomik sistem farklılığı
  - farklı dil, kültür, din ve tarihi değerler...
  - gelişmişlik farklılıkları (teknoloji, vasıflı işgücü..)
  - uluslararası fiyat farklılıkları
  - uluslararası mal farklılaşması
- **Üretim faktörlerinin ülkeler arasında mobil olmayışı bu faktörlerle üretilen mal ve hizmetlerin nispeten mobil oluşu**
- **Yerli üretimin yetersizliği;**
  - doğal kaynakların yeryüzünde dengesiz dağılımı,
  - teknik bilgi ve uzman işgücü yetersizliği
- **Coğrafi uzaklık ve ulaştırma masrafları**

DAHA AÇIK İFADE EDERSEK:

Üretim farklılıkları: Bazı ülkelerde belirli mallar ya hiç üretilemez ya da ihtiyaçtan az üretilir. Diğer ülkelerde ise bu mallar ihtiyaçlarından fazla üretilir.

Toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, üretim açığı kadar diğer ülkelere mal ithal etmek yoluna gidilir.

Öte yandan ülkenin ihtiyacından fazla üretilen mallar, ihtiyacı olan ülkelere ihraç edilir.

Üretim farklılıklarına yol açan nedenleri coğrafi farklılıklar, iklim, teknoloji, yetişmiş insan gücü vb. şeklinde sıralayabiliriz.

Malların kalite ve kullanıl lılık açısından farklı olu u: Farklı ülkelerde üretilen ve aynı ihtiya ı karşılamaya yönelik mallar, dayanıklılık,  ekil, fonksiyon, ergonomi gibi farklılıklar göstermekte olup, farklı ülkelerde, farklı tüketiciler gr plarına hitap etmektedir. BMW marka otomobil ile Lada marka otomobilde olduğu gibi.

Fiyat farklılıkları: Üretilen mallar homojen olsa bile, bazı ülkeler daha ileri üretim teknikleri veya üretim faktörlerinden bazılarının ucuz olması nedeniyle, aynı malları daha düşük fiyatlardan arz edebilmektedir. Özellikle talep esnekliğinin yüksek olduğu mallarda, ihrac fiyatları düşük olan ülkeler dünya piyasalarında satışlarını artırmaktadırlar.

Tüketici zevkleri: Zevkler, bazen milli sınırları aşarak ülke dışında bir talebin doğmasına yol açarlar. Türkiye'de bazı tüketiciler pizza yemeyi, buna karşın bazı İtalyanlar da lahmacun yemeyi tercih edebilirler.

ULUSLARARASI TİCARET TEORİLERİ

Uluslararası ticaret teorisi, Klasik İktisat Okulu'nun ya da Klasik Liberalizmin kurucusu olarak kabul edilen, **Adam Smith'in "Ulusların Zenginliği"** adlı çalışmasına dayanmaktadır.

Klasik Liberalizmin, uluslararası ticaret teorisine de yön veren temel özellikleri, kısaca, **bireylerin ekonomik çıkarlarına göre hareket edecekleri "homo-economicus" yani "iktisadi insan" varsayımı**, devletin kişilerin bireysel davranışlarına müdahale etmemesini öngören **"laissez faire, laissez passer" yani "bırakınız yapsınlar-bırakınız geçsinler" varsayımı** ve **ekonomik hayatı düzenleyen "invisible hand" yani "görünmez el" in, başka bir deyişle fiyat mekanizmasının olduğu varsayımlarıdır.**

Smith, yukarıda ana noktaları çizilen temel varsayımlardan hareketle, **Ulusların Zenginliği** adlı eserinde, serbest dış ticaretin ve uluslararası uzmanlaşmanın yararlarını göstermiştir.

“Mutlak Üstünlükler Teorisi” (Theory of Absolute Advantages) ne göre, homojen emek maliyeti varsayımı altında, ülkeler hangi malı mutlak olarak daha düşük maliyetle üretiyorsa o malın üretiminde uzmanlaşıp, yüksek maliyetle ürettiği malı ithal etmelidirler.

Smith’in Mutlak Üstünlükler Teorisi, aynı ülkenin mutlak olarak birden fazla malı daha düşük maliyetle üretmesi durumunda, serbest dış ticaretin nasıl gerçekleşeceğini açıklamakta yetersiz kalmıştır.

Bu nedenle, gerek bu açığı kapatması, gerekse daha sonraki teorilerin geliştirilmesine katkısı bakımından, uluslararası ticaret teorisinin gerçek temelini David Ricardo' nun "Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi"'nin (Theory of Comparative Advantages) oluşturduğu kabul edilmektedir.

Buna göre söz konusu teori, bir ülkenin, diğer ülkeden, birden fazla malın üretiminde daha verimli olması halinde, hangi malın üretimini **görelî olarak** daha düşük maliyetle gerçekleştiriyorsa o malda uzmanlaşması gerektiğini belirtmiştir.

Uluslararası ticaretin temelini karşılaştırmalı maliyet avantajlarına bağlayan Ricardo, bu biçimde uzmanlaşmanın, dış ticareti ve büyümeyi olumlu etkileyeceğini ileri sürmüştür.

ULUSLARARASI İKTİSAT İLE İLGİLİ DÜŞÜNCE AKIMLARI

1. Merkantilizm

- Feodalizmin yıkılışından sonra ortaya çıkmıştır.
- Merkantilizm, 16. ve 18. yüzyıllar arasında Avrupa'da hakim olan bir ekonomik düşünce sistemidir.
- Bu dönemde Batı Avrupa ülkeleri (İngiltere, Fransa, İspanya, Hollanda, Belçika) dünya ekonomisine hâkimlerdir.
- Klasik iktisat ekolünden önce ortaya çıkmıştır.
- İlk iktisat doktrini ve politikasıdır(Ticari Kapitalizm).

Merkantilizmin temel özellikleri şunlardır;

- Altın ve değerli madenler servetin kaynağıdır. Bu nedenle bir ülkenin hazinesindeki değerli maden stoku, o ülkenin ekonomik ve siyasal gücünü gösterir.
- Dış ticaret politikasının temel amacı hazinenin altın stokunu arttırmaktır. Bu nedenle ödemeler dengesi fazlası sağlamak gereklidir.
- Sayılan temel amaçları sağlamak üzere yoğun devlet müdahaleciliğini esas alır. Dolayısıyla ihracatın arttırılması, mamul mal ithalinin ise sıkı biçimde kısıtlanmasını ön görürler.
- Ancak hammadde ithali için bir kısıtlama olmamalıdır. Bu hammaddeler işlenerek tekrar yurtdışına satılmalıdır.

- Merkantalist düşünürler, devletin iktisadi faaliyetlere müdahalesini savunmuşlardı.
- Bu düşünörlere göre devlet ihracat hacmini artırmak için ölkö sanayini düzenleyecek, gerektiğinde sanayi kuruluşları kuracak ve sanayi kesimini sıkı bir denetim altında bulunduracaktır.
- Sanayi mallarının kalitesini kontrol etmek ve ölkede ortak ölçü ve tartı birimlerinin kullanılmasını yaygınlaştırmak, devletin üstlenmesi öngörölen görevleri arasındaydı.

- Dünya serveti merkantilistlere göre sabittir. Bu nedenle ticarete bir tarafın sağladığı kazanç diğer tarafın uğradığı kayıp pahasına gerçekleşir. Aynı anda iki tarafın da kazanması mümkün değildir.
- Merkantilizm güçlü bir ekonomi için ihracatı en üst düzeye çıkarmak ve ithalatı en aza indirmek üzere tasarlanmış bir ekonomik politikadır.
- Merkantilist düşünceye göre ihracat fazlasını sağlamak için ithalat kısıtlanmalıdır. Devlet bu alanda gerekli görülen tüm önlemleri almalıdır.

- İthalatın azalması ve ihracatın arttırılması, ülkenin kıymetli maden varlığını arttıracak ve dolayısıyla dış ticaret fazlasına sahip olan ülke zenginleşecektir.
- Bunun için Merkantilist dönemde hammadde ihracatı yasaklanmış, mamul madde ihracatı da özendirilmiştir.
- Nitekim, İngiltere’de Kraliçe Elizabeth-I döneminde (1565-1566) canlı koyun ihracatı yasaklanmıştı. Bu yasağa uymayanların malları devlet tarafından ellerinden alınmakta ve sol elleri kesilerek, bir yıl hapse konmaktaydı. Tekrar ederse ölümle cezalandırılırdı.

- Merkantilistler altın girişlerini arttırmak için ticaret filosunun gelişmesine de büyük ağırlık verirler.
- Merkantilist doktrine göre dünya serveti (altın veya gümüş stoku) sabittir. O nedenle dış ticaret yapan ülkelerin arasında daima bir çelişki vardır. Ticaretten bir taraf kârlı çıkarken diğer taraf aynı ölçüde zarara uğrar.
- Değerli madenleri ülkede tutmak ve bu madenlerin dışarıya çıkmasını engellemek merkantilizmin ana amacı olmuştur. Bunun **2 yolu** vardır:
  1. Dış Ticaret
  2. Sömürgecilik (Kolonizasyon)

- Servetin ve siyasi gücün kaynağı sayılan kıymetli maden varlığının artırılması iki yolla mümkündür.
- Ülke bu tür maden kaynaklarına sahipse bunların işletmesine çalışmalıdır.
- Şayet bir ülkenin kıymetli madenleri, ülke içinde üretme olanakları yoksa, bu taktirde, ülkeye dış ticaret yoluyla kıymetli maden akışı sağlanmalıdır. Yukarıda da değinildiği gibi ithalat kısılmalı ve ihracat arttırılmalıdır.
- Dış ticaret fazlalığının sağlanması için dış piyasaların genişletilmesi gerekli görülmekteydi. Bu piyasalardan ham-maddeler ithal edilmeli, mamul olarak ihraç edilmelidir. Bu tür bir politika kolonist bir yayılmayı gerekli kılmaktaydı.

- Merkantilistler bir ülkenin nüfusunun artmasından yanadır.
- İnsan bolluğu rahatça emek bulmayı sağlamakta ve düşük ücrete yol açmakta ayrıca büyük ordulara sahip olmayı sağladığı için önemlidir.
- Kalabalık nüfus, işgücünü artırarak maliyetleri düşürecek bu da ihracatta avantaj sağlayacaktır.
- **Merkantilizmin nüfus üzerine teorilerine bakarsak;**
  - 1.Nüfus artışı teşvik edilmiş
  - 2.Çalışma zorunluluğu getirilmiş
  - 3.Çocuk emeğinden yararlanılmış
  - 4.Köle ticareti gibi yollara başvurulmuş
  - 5.Emekçileri çalışkan kılacak yollar düşünülmüştür.

ÖZET: merkantilizmin genel özellikleri

- 1. Altın ve Gümüş Birikimi:** Merkantilistler, bir ülkenin zenginliğinin sahip olduğu değerli madenler (altın ve gümüş) ile ölçüldüğüne inanırdı. Bu yüzden ülkeler, mümkün olduğunca fazla değerli metal biriktirmeye çalışırdı.
- 2. İhracatın Artırılması, İthalatın Kısıtlanması:** Ülkeler dış ticarete fazla vermek (ihracatı artırıp ithalatı azaltmak) için korumacı politikalar uygularlardı. Yani, yerli sanayiye ve üretimi desteklerken, yabancı mallara yüksek gümrük vergileri koyarlardı.
- 3. Devlet Müdahalesi:** Ekonomi serbest piyasa yerine devlet tarafından yönlendirilirdi. Devlet, sanayi ve ticaretin gelişmesi için teşvikler sunar, tekeller oluşturur ve ekonomiyi düzenleyici politikalar uygulardı.

4. Sömürgecilik: Merkantilist ülkeler, hammaddelerini ucuz yoldan elde etmek ve kendi mamul ürünlerini pazarlamak için sömürgeler kurmaya çalıştı. Özellikle İngiltere, Fransa, İspanya ve Hollanda bu politikayı benimsedi.

5. Sanayi ve Ticaretin Önceliklendirilmesi: Tarımdan çok sanayi ve ticaretin güçlendirilmesi gerektiğine inanılırdı. Üretim arttıkça ihracat artar ve daha fazla zenginlik sağlanırdı.

6. Denizcilik ve Ticaret Filolarının Güçlendirilmesi: Denizcilik faaliyetleri ve ticaret filoları teşvik edilerek uluslararası ticaretin ülke lehine gelişmesi sağlanmaya çalışılırdı.

7. Tekellerin Desteklenmesi: Devlet, belirli sektörlerde bazı şirketlere ayrıcalıklar tanıyarak yerli üretimi güçlendirmeye çalışırdı. Örneğin, Doğu Hindistan Şirketi gibi büyük ticari kuruluşlar devlet desteğiyle büyüdü.

8. Gümrük Vergileri ve Ticaret Engelleri: Yabancı malların ülkeye girişini kısıtlamak ve yerli üreticiyi korumak için yüksek gümrük vergileri konulurdu.

KISACA:

- **Merkantilizmin temel ilkeleri;**
  - Sömürgecilik – Kolonileşme,
  - Dış ticaret,
  - Himayecilik,
  - Üretimde imalatın üstünlüğü,
  - Milli ekonomik birliktir.
-
- **Temel amaçları;**
  - Altın ve Gümüş Kaynaklarını Artırmak
  - İhracat Fazlası Sağlamak – İthalatı Kısıtlamak
  - Milliyetçi İktisadi Politika Uygulamak
  - Devlet İktisadi Faaliyetlere Müdahale Etmeli

MERKANTİLİZME GETİRİLEN ELEŞTİRİLER

- 1. Sınırlı Zenginlik Görüşü:** Merkantilistler, zenginliği sabit bir büyüklük olarak görüyordu. Oysa, klasik ekonomistler (özellikle Adam Smith), zenginliğin üretimle artabileceğini savundu.
- 2. Devlet Müdahalesinin Fazlalığı:** Serbest piyasa yerine devlet kontrolüne dayalı olması, ekonomik gelişimi yavaşlatabilir ve inovasyonu engelleyebilir.
- 3. Ticaret Kısıtlamaları:** İthalatın kısıtlanması ve ihracatın teşvik edilmesi, tüketicilerin daha kaliteli ve ucuz ürünlere ulaşmasını zorlaştırıyordu.

4. Sömürgecilik ve Adaletsizlik: Merkantilizm, sömürgeci politikaları teşvik etmiş, sömürge ülkelerinin ekonomik bağımsızlığını engellemiştir.

5. Tekellerin Desteklenmesi: Devlet destekli tekeller, serbest rekabeti bozarak ekonomik büyümeyi sınırlamıştır.

6. Tarımın İhmal Edilmesi: Sanayi ve ticaret ön planda tutulurken tarıma yeterli önem verilmemesi, kırsal kesimin ekonomik gerilemesine neden olmuştur.

7. Uzun Vadede Ekonomik Dengesizlik: İç piyasaların korunması ve dış rekabetin engellenmesi, ekonomik durgunluk ve verimsizlik sorunlarına yol açmıştır.

Bu eleştiriler sonucunda, 18. yüzyılın sonlarından itibaren serbest piyasa ekonomisi anlayışı güçlenmiş ve merkantilizm yerini liberal ekonomiye bırakmıştır.

2. FİZYOKRATLAR

Fizyokratlar, 18. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkan ve ekonominin temel kaynağının tarım olduğunu savunan bir ekonomik düşünce akımıdır.

"Fizyokrasi" terimi, Yunanca "physis" (doğa) ve "kratos" (güç, yönetim) kelimelerinden türetilmiştir ve "doğanın yönetimi" anlamına gelir.

Önde Gelen Fizyokratlar

François Quesnay (1694-1774): Fizyokrasi akımının kurucusu olarak kabul edilir. "Tableau Économique" (Ekonomik Tablo) adlı eseriyle ekonomi döngüsünü ve üretken sınıfları açıklamıştır.

Anne Robert Jacques Turgot (1727-1781): Fransa'da maliye bakanı olarak da görev yapmış ve fizyokratik politikaları uygulamaya çalışmıştır.

Pierre Samuel du Pont de Nemours (1739-1817): Fizyokratların fikirlerini Amerika'ya taşıyan düşünürlerden biridir.

Fizyokratların Temel Görüşleri

- 1. Tarımın Üstünlüğü:** Fizyokratlara göre, bir ülkenin refahı ve zenginliği yalnızca tarımsal üretimden gelir. Çünkü sadece tarım doğrudan yeni değer yaratır. Sanayi ve ticaret ise bu zenginliği sadece dönüştüren veya dağıtan sektörlerdir.
- 2. Doğal Düzen (Laissez-Faire, Laissez-Passer):** Devlet müdahalesine karşıdırlar ve serbest piyasa ekonomisini savunurlar. Ekonomik faaliyetlerin "doğal düzen" içinde, serbest bırakıldığında en iyi şekilde işleyeceğine inanırlar. "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" (Laissez-faire, laissez-passer) sloganıyla özetlenen bu görüş, serbest piyasa ekonomisinin temel ilkelerinden biri haline gelmiştir.

3. Tek Vergi Sistemi: Fizyokratlar, karmaşık vergi sistemlerinin yerine sadece toprak sahiplerine uygulanan bir "tek vergi" konulmasını önermişlerdir. Çünkü tarımın tek üretken sektör olduğunu düşündükleri için, devlet gelirlerinin de buradan sağlanması gerektiğini savunmuşlardır.

4. Özel Mülkiyet ve Serbest Ticaret: Özel mülkiyet hakkını kutsal kabul ederler ve ticaretin serbestçe yapılmasını savunurlar. Devletin piyasalara müdahale etmemesi gerektiğini düşünürler.

Tarıma verdikleri önem nedeniyle fizyokrat düşünceye tarımsal sistem (agricultural system) adı da verilmiştir.

Fizyokratlar bir ekonominin 3 sınıftan oluştuğunu düşünür.

- Mülk (Toprak)sahipleri sınıfı,
- çiftçi sınıfı
- üretken olmayan sınıf.

Bu üç sınıfın niteliği ve ekonomide oynadıkları rol fizyokratların 'Produit net' adını verdikleri 'net üretim' kavramı ile açıklanabilir.

- **Bir sınıf , eğer net üretim yapabiliyorsa, yani kendi geçimi için gerekenden daha fazla bir üretim yapabiliyorsa üretken yani verimlidir.**
- Sadece üzerinde tarım yaptıkları toprağı mal sahiplerinden kiralayan çiftçi sınıfı üretken bir sınıftır.
- Çiftçiler ve onlar gibi toprak üzerinde çalışan madenciler ile balıkçılarda doğanın yardımından yararlandıkları için; kendi geçimlerine yetenden daha fazlasını üretebilmektedirler.

- Üretken olmayan sınıf yani toprak sahipleri ile çiftçi, madenci ve balıkçıların dışında kalanlar net üretimde bulunamazlar.
- Mesela el sanatı ile uğraşan bir kişi esnaf ve veya zanaatkar tüketicinin kullanımına hazır bir ürün yaratabilir. Ancak bu ürünün değeri üretim ve gerekli hammadde ile üretimde harcanan emeğe eşit olacaktır. Dolayısıyla bu tür bir üretim faaliyeti net üretimde bulunamaz. Bu nedenle bunlara verimsiz sınıf adı verilir.

Merkantilistler ve fizyokratlar, ekonomik düşünce tarihinde iki önemli akımdır. Ancak, ekonomik anlayışları ve politikaları açısından birçok farklılık gösterirler. İşte bu iki akımın benzer ve farklı yönleri:

Benzer Yönleri:

- 1. Ekonomik Büyümeye Odaklanmaları:** Her iki akım da ekonomik büyümeyi ve refahı artırmanın yollarını araştırmıştır.
- 2. Zenginliğin Kaynağını Tanımlamaya Çalışmaları:** Merkantilistler zenginliği altın ve gümüş birikimiyle ilişkilendirirken, fizyokratlar zenginliğin kaynağını tarımsal üretim olarak görmüştür.
- 3. Devlet ve Ekonomi İlişkisine Değinmeleri:** Her iki akım da devletin ekonomi üzerindeki rolü hakkında fikirler geliştirmiştir. Ancak bu konudaki yaklaşımları farklıdır.

Farklı Yönleri

Kriter	Merkantilizm	Fizyokrasi
Dönemi	16.-18. yüzyıllar (özellikle 17. yüzyıl)	18. yüzyıl
Zenginliğin Kaynağı	Altın ve gümüş birikimi, dış ticaret fazlası	Tarımsal üretim
Devletin Rolü	Devlet, ekonomiye aktif olarak müdahale etmeli	Devlet, ekonomiye müdahale etmemeli (laissez-faire)
Temel İlke	Korumacılık, ihracat teşviki, ithalat kısıtlaması	Serbest piyasa, doğal düzen
Ticaret Politikası	İthalatın sınırlandırılması, gümrük vergileri	Serbest ticaret, ticarete sınırlamaların kaldırılması
Vergi Anlayışı	Çeşitli vergi türleriyle devlet gelirlerini artırma	Tek vergi sistemi (tarım sektörü üzerinden alınan vergi)
Ekonomik Öncelik	Sanayi ve ticaretin geliştirilmesi	Tarımsal üretimin desteklenmesi
Üretim ve Değer	Zenginlik, ticaret fazlası ve madeni para birikimiyle ölçülür	Gerçek değer yalnızca tarımsal üretimle oluşur
Sanayiye Bakış	Sanayi ve ticaret önemlidir, devlet teşvik etmelidir	Sanayi üretken değildir, tarım kadar önemli değildir

Özetle

Merkantilistler: Devletin müdahaleci bir ekonomi politikası izlemesi gerektiğini savunur, zenginliğin altın ve gümüş birikimiyle sağlanacağını düşünür, ithalatı kısıtlar ve ihracatı teşvik eder.

Fizyokratlar: Ekonominin kendi doğal düzeninde işlemesi gerektiğini savunur, tarımı en üretken sektör olarak kabul eder, devlet müdahalesine karşı çıkar ve serbest ticareti destekler.

Merkantalizm

- ▶ Merkantilizmin zenginliğinin kaynağı altın ve gümüşdür.
- ▶ Devletçiliği benimsemişlerdir.
- ▶ Devletin amacı toplumu zenginleştirmektir.

Fizyokrasi

- ▶ Fizyokratların zenginliğinin kaynağı tarımdır.
- ▶ Doğal düzen ilkesini benimsemişlerdir.
- ▶ Fizyokratların amacı `nedensellik` ilişkisi ve `düzenlilik ilkesi` bulmaktır.

Fizyokrasi Akımının Etkileri

- Fizyokrasi, klasik ekonomi teorisinin gelişmesine katkıda bulunmuş ve özellikle Adam Smith gibi ekonomistleri etkilemiştir.
- Serbest piyasa ve laissez-faire anlayışı, günümüz kapitalist ekonomilerinde önemli bir yer tutmaktadır.
- Tarımın tek üretken sektör olarak görülmesi zamanla geçerliliğini yitirse de, fizyokratların serbest piyasa ilkeleri modern ekonomik düşüncenin temel taşlarından biri olmuştur.
- Fizyokratlar, ekonomi tarihinde devlete müdahalesiz bir piyasa fikrini savunan ilk büyük düşünce akımı olarak kabul edilir.

Fizyokrat Paradigmanın Sonu:

Kuhn'un belirttiği gibi toplumların tarihinde oluşan yeni şartlar, bir paradigmanın sonunu, diğer bir paradigmanın ise doğuşunu hazırlar.

Merkantilizmle oluşan ticari sermaye ile fizyokrasi ile oluşan tarımdan gelen sermaye, dönemin diğer şartları ile birlikte yeni bir sermaye ve yeni bir sınıfın oluşumuna olanak sağladı.

Sanayi devrimi ile birlikte oluşan sanayi sermayesi ve onun yarattığı yeni bir sınıf olan sanayi burjuvazisiydi. İşte bu yeni paradigmanın öğretisi ise fizyokrasinin sonunu hazırlayan Klasik okul olarak karşımıza çıktı.

Fizyokrasiye yöneltlen başlıca eleştiriler şunlardır:

- 1. Tarıma Aşırı Vurgu:** Fizyokratlar, tarımı tek üretken sektör olarak görmüş ve sanayi ile ticareti ikinci planda değerlendirmiştir. Oysa sanayi ve hizmet sektörleri de ekonomik büyüme ve refah için kritik öneme sahiptir.
- 2. Sanayi ve Ticareti Göz Ardı Etme:** Sanayi devriminden sonra, sanayi üretiminin ve ticaretin de büyük katma değer sağladığı anlaşılmıştır. Fizyokratların sanayiye üretken olmayan bir sektör olarak görmesi, ekonomik gerçeklerle çelişmiştir.
- 3. Tek Vergi Sistemi Eleştirisi:** Fizyokratların savunduğu tek vergi sistemi (yalnızca toprak sahiplerinden vergi alınması), adil olmayan bir uygulama olarak görülmüştür. Gelir ve servet dağılımında dengesizliklere yol açabileceği düşünülmüştür.

4. Devlet Müdahalesine Karşı Çıkma: Fizyokratlar, devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini savunmuşlardır. Ancak zamanla, bazı durumlarda devlet müdahalesinin (örneğin altyapı yatırımları, eğitim, sağlık gibi alanlarda) ekonomik gelişme için gerekli olduğu anlaşılmıştır.

5. Ekonomik Gelişmeleri Öngörememe: 18. yüzyıldan sonra hızla gelişen sanayi devrimi, teknolojik ilerleme ve finansal sektörlerin büyümesi, fizyokratların ekonomik anlayışını zamanla geçersiz kılmıştır.

6. Uluslararası Ticaretin Rolünü Küçümseme: Fizyokratlar serbest ticareti savunsalar da, uluslararası ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini yeterince vurgulamamışlardır. Küreselleşen dünyada, sanayi ve ticaretin ekonomiye katkısının büyük olduğu görülmüştür.

3. KLASİK OKUL (Sanayi Sermayesinin Öğretisi (1776-1873))

- Klasik ekonomi okulu, 18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış ve 19. yüzyıl boyunca ekonomik düşünceye yön vermiştir.
- Bu okulun temel ilkeleri, **serbest piyasa ekonomisi, bireycilik, rekabet ve devletin ekonomiye minimum düzeyde müdahalesi** gibi unsurlara dayanır.

- Klasik iktisadın isim babası Marx' tır. Marx' a göre klasik iktisat İngiltere' de S. William Petty ile başlar (1684 - 1714). İngiltere' de Ricardo, Fransa' da Simonde de Sismondi ile son bulur.
- En çok taraftarı olan görüşe göre ise, A. Smith'in Ulusların Zenginli eserinin yayınlanma tarihi olan (1776) ile başlayıp J. S. Mill ile (1848) biten bir dönemi kapsar.
- Bu anlamda klasiklerin, fizyokrat okul gibi tek bir önder etrafında tutarlı bir şekilde görüşlerini dile getiren bir okulu oluşturmadığı gözlemlenmektedir.

Klasik Okulun Önemli Temsilcileri

Ekonomist	Öne Çıkan Fikirleri
Adam Smith (1723-1790)	"Ulusların Zenginliği" kitabıyla modern ekonominin temellerini attı, serbest piyasa ve görünmez el kavramlarını geliştirdi.
David Ricardo (1772-1823)	Karşılaştırmalı üstünlük teorisi ile serbest ticareti savundu, emek-değer teorisini geliştirdi.
Thomas Malthus (1766-1834)	Nüfus teorisi ile kıt kaynaklar ve nüfus artışı arasındaki dengeyi inceledi.
Jean-Baptiste Say (1767-1832)	Say Kanunu ile arzın kendi talebini yaratacağını savundu, piyasalarda sürekli bir denge olduğunu öne sürdü.
John Stuart Mill (1806-1873)	Özgürlük ve faydacılık üzerine çalışmalar yaptı, serbest piyasayı destekledi ancak sosyal reformları da savundu.

Klasik Okulun Temel İlkeleri

- a) **Görünmez El ve Serbest Piyasa:** Adam Smith'in ortaya koyduğu "görünmez el" kavramı, bireylerin kendi çıkarlarını takip ederken, aslında toplumun genel refahına da katkıda bulunduğunu savunur. Ekonomide fiyat mekanizmasının kendiliğinden dengeyi sağlayacağını ve devlet müdahalesinin en aza indirilmesi gerektiğini öne sürer.
- b) **Bırakınız Yapsınlar (Laissez-Faire) İlkesi:** Klasik ekonomistler, devletin ekonomiye mümkün olduğunca müdahale etmemesi gerektiğini savunmuşlardır. Laissez-faire (bırakınız yapsınlar) ilkesi, piyasaların kendi kendini düzenleme kapasitesine sahip olduğunu belirtir.

c) Üretim ve Emek Değeri Teorisi: Klasik iktisatçılara göre, bir malın değeri, onu üretmek için harcanan emek miktarına bağlıdır. David Ricardo ve Karl Marx gibi ekonomistler de bu teoriyi geliştirmiştir.

d) Serbest Ticaret ve Karşılaştırmalı Üstünlük: David Ricardo tarafından geliştirilen karşılaştırmalı üstünlük teorisi, ülkelerin en verimli oldukları alanlara odaklanmaları ve serbest ticaret yapmaları gerektiğini savunur. Uluslararası ticaretin tüm taraflar için kazançlı olduğu görüşünü öne sürer.

e) Malthus'un Nüfus Teorisi: Thomas Malthus, nüfus artışının gıda üretiminden daha hızlı artması durumunda kıtlık ve yoksulluğun kaçınılmaz olacağını öne sürmüştür. Bu teori, ekonomik büyüme ile nüfus artışı arasındaki dengeyi incelemiştir

Klasik Okulun Ekonomiye Etkisi

- Kapitalizmin teorik temelini atmıştır.
- Serbest piyasa, liberal ekonomi ve küreselleşme gibi kavramları geliştirmiştir.
- Adam Smith'in "görünmez el" teorisi, günümüz serbest piyasa anlayışının temel taşlarından biri olmuştur.
- David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlük teorisi, modern uluslararası ticaretin temel ilkelerinden biri olmaya devam etmektedir.
- Keynesyen ekonomi ortaya çıkana kadar, 19. yüzyıl boyunca en baskın ekonomik düşünce akımı olmuştur.

Klasik ekonomi okulu, modern ekonominin temel taşlarını oluşturan bir düşünce sistemidir.

Serbest piyasa, rekabet, bireysel çıkarların ekonomiyi yönlendirmesi gibi kavramlar, günümüzde hâlâ önemini korumaktadır.

Ancak, Keynesyen ekonomi gibi alternatif yaklaşımlar, klasik okulun bazı varsayımlarının eksik veya yetersiz olduğunu göstermiştir.

Klasik Ekonomi Okuluna Yöneltilen Eleştiriler

- 1. Devlet Müdahalesini Reddetmesi:** Klasik okul, devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini savunmuştur. Ancak, 1929 Büyük Buhran gibi krizler, devlet müdahalesinin zaman zaman gerekli olduğunu göstermiştir.
- 2. Emek-Değer Teorisi ve Karl Marx:** Klasik ekonomistlerin emek-değer teorisi, Karl Marx tarafından sosyalist ekonomi teorisinin temelleri için kullanılmış ve eleştirilmiştir.

3. Say Kanunu ve Talep Yetersizliği: John Maynard Keynes, klasik ekonominin Say Kanunu'na karşı çıkararak, ekonomide toplam talebin yetersiz kalabileceğini ve devletin aktif ekonomik politikalarla bu durumu düzeltmesi gerektiğini savunmuştur.

4. Tam Rekabet ve Rasyonel Birey Varsayımları: Klasik ekonomi, bireylerin her zaman rasyonel davrandığını ve piyasaların tam rekabet içinde işlediğini varsaymıştır. Ancak modern ekonomi, insanların her zaman rasyonel kararlar almadığını ve piyasalarda aksaklıklar olabileceğini göstermiştir.

KLASİK OKULDA DEĞER KAVRAMI

Klasik ekonomi okulu, **değerin kaynağı ve belirlenmesi** konusunda çeşitli teoriler geliştirmiştir.

Genel olarak klasik iktisatçılar, bir malın değerinin **üretim sürecinde harcanan emek miktarına** bağlı olduğunu savunmuştur.

Değer kavramı **kullanım değeri** ve **değişim değeri** olarak ikiye ayrılmıştır

Klasik iktisatçılar, bir malın değerini belirlerken iki farklı kavram kullanmıştır:

- **Kullanım Değeri:** Bir malın tüketiciye sağladığı faydadır. Örneğin, su hayati öneme sahip olduğu için yüksek kullanım değerine sahiptir.
- **Değişim (Mübadele) Değeri:** Bir malın pazarda başka bir mal ile değiştirilebilme oranıdır. Örneğin, elmasın kullanım değeri sudan daha düşük olabilir, ancak değişim değeri çok yüksektir.

Bu ayrım, **Adam Smith** tarafından ortaya atılmıştır ve klasik değer teorisinin temelini oluşturur.

Smith, kullanım ve mübadele değerlerini su ve elmas metaforunu kullanarak açıkladı. Smith'in bu analizine göre su, insanoğlu için yaşamsal ve vazgeçilmez bir öneme sahip olduğu için kullanım değeri(faydası)çok yüksektir. Elmas ise su örneğinde olduğu gibi yaşamsal bir önem taşımadığı için kullanım değeri düşüktür.

Buna karşılık, konuya mübadele değeri üzerinden bakarsak, kullanım değeri yüksek olan suyun, mübadele değeri(piyasa değeri) çok düşük, buna karşılık, kullanım değeri görece düşük olan elmasın ise mübadele değeri(piyasa değeri) çok yüksektir.

Smith bu ayrımı yaptıktan sonra önemli olanın mübadele değeri olduğunu belirterek kullanım değeri üzerinde pek durmadı. Hatta mübadele değeri için gerekli olmadığını bile söyledi.

Ricardo ise Smith'in kullanım ve mübadele değerinden yola çıkarak geliştirdiği analizinde Smith'den farklı olarak kullanım değerinin mübadele değerini belirlediği savundu. (daha sonra da Neo-klasik iktisat da bu iki ayrımı birleştirmişti).

EMEK – DEĞER TEORİSİ (Adam Smith ve Ricardo):

Klasik ekonomistlerin en çok benimsediği değer teorisi **Emek-Değer Teorisidir**. Bu teoriye göre:

- **Bir malın değeri, onu üretmek için harcanan emek miktarına bağlıdır.**
- Daha fazla emek gerektiren mallar, daha yüksek değişim değerine sahiptir.
- Emek, değer in temel belirleyicisi olarak kabul edilmiştir.

I. Aşama: Adam Smith'in Emek-Değer Teorisi

Adam Smith'in (1723-1790) üzerinde çalıştığı konulardan birisi de değer teorisidir. Cevabını aradığı soru şu idi: **Bir malın değerini belirleyen nedir?**

Adam Smith'in emek değer teorisi, özellikle "Ulusların Zenginliği" (1776) adlı eserinde ele alınmıştır. Smith'e göre, **bir malın gerçek değeri, onu üretmek için harcanan emek miktarına dayanır.** Ancak bu görüşü zamanla daha geniş bir çerçevede ele alarak, piyasada fiyatları belirleyen unsurları da incelemiştir.

Smith, “**Ulusların Zenginliği**” (1776) adlı eserinde emek değer teorisini iki farklı bağlamda ele alır:

- İlkel toplumlarda** (basit emek değişimi olan sistemlerde), malların değeri doğrudan üretimleri için harcanan emek miktarına bağlıdır.
- Gelişmiş kapitalist ekonomilerde** ise değer sadece emekle değil, aynı zamanda sermaye ve toprak gibi diğer üretim faktörleriyle de belirlenir.

a) İlkel Toplumlarda Emek Değer Teorisi

Smith'e göre, sermaye birikimi ve toprak sahipliği gibi faktörlerin olmadığı toplumlarda, malların değişim değeri tamamen üretimleri için harcanan emek miktarına dayanır.

Örnek:

- Eğer bir geyik avlamak 2 saat sürerken, bir balık yakalamak 1 saat sürüyorsa, 1 geyik = 2 balık değerindedir.
- Burada fiyat, **emek zamanı** temelinde belirlenir.

Bu, Smith'in en saf haliyle emek değer teorisini desteklediği görüştür. Ancak bu yaklaşımı kapitalist toplumlar için doğrudan uygulamamıştır.

b) Gelişmiş Ekonomilerde Fiyatı Belirleyen Faktörler

Smith, kapitalist toplumlarda mal fiyatlarının sadece harcanan emekle belirlenemeyeceğini savunmuştur. Bunun nedeni, üretim sürecinde sermaye sahipleri ve toprak sahiplerinin de devreye girmesidir.

Smith'e göre, modern ekonomilerde bir malın doğal fiyatını belirleyen üç temel unsur vardır:

- 1.Emek Ücreti (Wages)** → İşçilere ödenen maaş.
- 2.Sermaye Kârı (Profit on Stock)** → Kapitalistin yaptığı yatırımın getirisi.
- 3.Toprak Rantı (Rent of Land)** → Arazi sahiplerine ödenen kira.

Böylece, bir malın fiyatı sadece emekle değil, aynı zamanda sermaye kârı ve toprak rantı ile de belirlenir.

Örneğin:

Bir çiftçi, buğday üretmek için işçi çalıştırıyor, traktör kullanıyor ve toprağı kirliyorsn, nihai ürünün fiyatı hem emeğin maliyetini, hem yatırımın getirisini hem de toprak sahibine ödenen rantı içerir.

Emek-Değer Teorisi ve Doğal Fiyat – Piyasa Fiyatı Ayrımı

Smith, fiyatları **doğal fiyat** ve **piyasa fiyatı** olarak ikiye ayırır.

- Doğal fiyat:** Bir malın üretimi için gerekli olan ortalama maliyetleri karşılayan uzun vadeli dengeli fiyattır.
- Piyasa fiyatı:** Arz ve talebe bağlı olarak kısa vadede değişebilen fiyattır.

Bu ayrım, **değerin sadece emek tarafından belirlenmediğini** gösterir. Çünkü piyasada bir malın fiyatı, üretim maliyetinin üzerine çıkabilir veya altına düşebilir.

Toparlarsak, Smith'in Emek Değer Teorisi'nin Temel İlkeleri:

1.İlkel Toplumlarda Emek Değerin Belirleyicisidir:

Smith'e göre, para ve sermaye birikimi olmayan ilkel toplumlarda bir malın değeri tamamen onu üretmek için harcanan emek miktarıyla belirlenir. Örneğin, bir geyik avlamak iki saat sürerken, bir balık yakalamak bir saat sürüyorsa, geyik iki balık değerinde olur.

2.Gelişmiş Ekonomilerde Fiyatı Sadece Emek Belirlemez:

Smith, ilerleyen ekonomik sistemlerde sadece emek miktarının değil, aynı zamanda **toprak rantı ve sermaye kârı** gibi unsurların da fiyatları etkilediğini belirtir. Yani, bir malın piyasa fiyatı sadece emekle değil, üretimde kullanılan sermaye ve arazi faktörleriyle de belirlenir.

3.Piyasa Fiyatı ve Doğal Fiyat Ayrımı:

Smith, bir malın **doğal fiyatı** ile **piyasa fiyatı** arasında ayrım yapar. Doğal fiyat, o malın üretim maliyetini karşılayan uzun vadeli denge fiyatıdır. Ancak arz-talep dengesi nedeniyle piyasa fiyatı kısa vadede değişebilir.

Smith'in Emek-Değer Teorisinin Önemi ve Eleştirileri

Önemi

- ✓ Smith, emek değer teorisini modern ekonomi anlayışının temeli haline getirdi.
- ✓ Değerin sadece emekle değil, piyasa koşullarıyla da belirlendiğini ilk fark edenlerden biri oldu.
- ✓ “Doğal fiyat” ve “piyasa fiyatı” ayrımı, klasik ekonomi teorisinin en önemli katkılarından biri oldu.

Eleştiriler

- ✗ Smith'in emek değer teorisi, kapitalist üretim sisteminde tam olarak uygulanamaz çünkü fiyatlar sadece emekle değil, piyasa dinamikleriyle de belirlenir.
- ✗ Ricardo ve Marx gibi sonraki ekonomistler, Smith'in görüşlerinin bazı kısımlarını yeterince tutarlı bulmamış ve daha sistematik yaklaşımlar geliştirmiştir.

II. Aşama: David Ricardo'nun Emek-Değer Teorisi

David Ricardo (1772-1823), Smith'in değer teorisini geliştirerek kendi emek -değer teorisini kurdu.

Ricardo'ya göre değer kıtlıktan veya emekten doğar.

Antika eşyalar, sanat eserleri gibi çoğaltılamayan mallar kıt oldukları için değerlidir.

Bu nedenle Ricardo çoğaltılamayan mallara ***tekel malları*** adını verir ve bunları analizinin dışında tutar.

Ricardo'nun emek-değer teorisinin dayandığı varsayımlar şunlardır:

1. Bütün ekonomi tek bir tarımsal çiftlik gibi kabul edilir.
2. Bütün üretim dallarında sermaye/emek oranı sabittir. Misal olarak 1 işçiye 1 kürek gibi. Burada 1 işçi emeği, 1 kürek de sermayeyi temsil etmektedir.
3. Emek homojendir, yani türdeşdir. Bununla birlikte bir kol işçisi ile bir mühendisin emeği homojen olmadığı için, mesela bir mühendis dört kol işçisine eşit sayılarak, bir kol işçisi ile bir mühendisin toplam emeği 5 kol işçisi (biri kol işçisinin, dördü mühendisin olmak üzere toplam 5 kol işçisi) olarak türdeş hale getirilebilir.
4. Hiç rant getirmeyen topraklarda tahıl üretimi, sadece emek ve sermaye tarafından gerçekleştirilir. Toprak sahiplerinin üretime katkısı yoktur.

Sermaye birikiminin ve özel mülkiyetin bulunduğu sanayi kapitalizmi döneminde Ricardo'nun emek-değer teorisi şöyle açıklanabilir:

1. Nüfus artışı gıda talebini ve gıda fiyatlarını yükselterek, tahıl üretiminin verimli topraklardan hiç rant getirmeyen topraklara doğru genişlemesine yol açar.
2. Verimli topraklarda tahılın değeri, üretimde kullanılan emek, sermaye ve toprak faktörleri tarafından belirlenir. Bu noktada Smith ile Ricardo benzer düşünmektedir. Ancak üretim hiç rant getirmeyen verimsiz topraklara gelince iş değişir.
3. Hiç rant getirmeyen verimsiz topraklarda tahılın değeri, sadece emek ve sermaye tarafından belirlenir. Verimsiz topraklarda rant bulunmadığı için, üretim değerinin içinde rant yer almaz.

4. Ricardo'nun emek-değer teorisi, hiç rant getirmeyen topraklarda tahıl değerinin oluşumundan hareket ederek yeni bir değer anlayışına ulaşır. Hiç rant getirmeyen topraklarda tahıl değeri emek ve sermaye tarafından belirlendiğine göre, acaba sermayeyi emek cinsinden ifade etmek mümkün müdür? Eğer sermayeyi emek birimine indirgemek mümkün olursa, tahıl üretiminin tamamen emek tarafından gerçekleştirildiği ileri sürülebilir.

5. ***Ricardo'ya göre sermaye dolaylı emektir.*** Bu ifadeyi şöyle açmak mümkündür: Aslında sermaye dediğimiz faktör, aletler ve makinelerden oluşur. Emek ile birlikte sermayenin üretim sürecine girmesi, emeğin alet ve makinelerle donatılması anlamına gelir. Örnek vermek gerekirse, toprağı elleriyle kazın emek faktörüne bir kürek verilirse, burada kürek sermayedir, emek faktörü sermaye ile donatılmış olur. Acaba sermayeyi üreten kimdir?

Ricardo'ya göre sermayeyi üreten de emek olduğuna göre, ***emek faktörüne doğrudan emek, sermaye faktörüne de dolaylı emek adı verilebilir.*** Bu açıklamaya göre hiç rant getirmeyen topraklarda, tahıl üretimini emek ile sermayenin gerçekleştirmesi, tahıl üretimini doğrudan emek ile dolaylı emeğin gerçekleştirmesi demektir.

6. Emeğin doğrudan emek, sermayenin ise dolaylı emek olarak yeniden tanımlanması sonucunda, değerin emek (doğrudan emek + dolaylı emek) tarafından üretildiği ortaya çıkar.

Ricardo'nun, hiç rant getirmeyen topraklarda (ki insanlık nüfus artışı nedeniyle hiç rant getirmeyen topraklarda üretim yapmaya mecburdur) değeri (tahıl değerini) meydana getiren faktörün sadece emekten ibaret olduğunu ileri süren görüşüne *Ricardo'nun Emek-Değer Teorisi* denir.

Ricardo mübadele değerinin ya kıtlık ya da emekten doğduğunu savunmaktadır.

Ricardo'ya göre çoğaltılamayan ve çoğaltılabilen mallar vardır. Birincilerin değerini içerdikleri emek miktarı değil, kıt bulunmaları ve satın alanların gelirleri ile talepleri belirler. İkincilerin ise içerdği emek miktarı, değerlerini belirler. Rantı ise mübadele değerinin dışında bırakır.

Ricardo aynı zamanda, dolaylı ve dolaysız emek ayrımı yapmıştır.

- Dolaylı Emek: Geçmişteki birikmiş emek, kristalleşmiş halde makine ve teçhizatta bulunan emek
- Dolaysız Emek: Üretime doğrudan giren canlı işgücüdür.

Toparlarsak, David Ricardo'nun Emek-Değer Teorisi'nin Temelleri

1. Değerin Kaynağı Olarak Emek

- Ricardo'ya göre, bir malın değişim değeri, onu üretmek için **harcanan toplam emek miktarıyla belirlenir.**
- Eğer bir malı üretmek için daha fazla emek harcanıyorsa, onun değeri de artacaktır.

2. Piyasada Değer ve Fiyat İlişkisi

- Ricardo, **kısa vadede fiyatların arz ve talebe göre değişebileceğini** kabul eder.
- Ancak **uzun vadede fiyatların (doğal fiyatın) belirleyicisi üretimde harcanan toplam emektir.**

3. Sermaye ve Emek Maliyeti Ayrımı

- Smith'ten farklı olarak Ricardo, üretim sürecinde kullanılan sermayenin de aslında **geçmişte harcanmış emek** olduğunu savunur.
- Örneğin, bir marangozun bir masa yapabilmesi için bir testereye ihtiyacı varsa, bu testerenin üretiminde harcanan emek de masa üretim maliyetine dahil edilmelidir.

4. Kar ve Ücret İlişkisi

- Ricardo, **sermaye sahipleri ve işçiler arasındaki ilişkinin sıfır toplamı bir oyun olduğunu** savunur.
- Eğer işçilerin ücretleri yükselirse, sermayedarların (kapitalistlerin) kârı düşer ve tam tersi de geçerlidir.
- Bu yüzden işçilerin refahı arttıkça, sermayedarların kârlarının azalacağını öne sürmüştür.

5. Emek ve Doğal Kaynaklar

- Ricardo, bazı malların **kıt kaynaklara bağlı olduğunu** kabul eder.
- Örneğin, **toprak** gibi sınırlı kaynaklara dayanan üretimde (tarım gibi) fiyatlar sadece emekle değil, arzın sınırlılığıyla da belirlenebilir.

Adam Smith ve Ricardo'nun Farkları

Konu	Adam Smith	David Ricardo
Değerin Kaynağı	Emek + Sermaye + Rant	Sadece Emek
Piyasa Fiyatı	Arz, talep ve üretim maliyetleri etkiler	Uzun vadede sadece emek belirler
Ücret ve Kâr İlişkisi	Ücret, sermaye ve rant birlikte belirlenir	Ücret yükseldikçe kâr azalır
Toprak ve Kıt Kaynaklar	Toprak rantı önemlidir ama doğrudan değeri belirlemez	Toprak kıtlığı fiyatı artırabilir

- Ricardo, Smith'ten daha katı bir emek değer teorisi savunmuştur.
- Ricardo'ya göre, bir malın değeri **yalnızca** üretimi için gereken toplam emek miktarıyla belirlenir.
- Smith ise sermaye kârı ve toprak rantını da hesaba katarak daha geniş bir çerçeve sunmuştur.

Ricardo'nun Emek-Değer Teorisine Eleştiriler

- ✗ Sermayenin rolünü tam olarak açıklayamamıştır.
- ✗ Teknolojik gelişmeleri göz ardı etmiştir.
- ✗ Talep ve tüketici tercihlerini dikkate almamıştır.
- ✗ Marx'ın artık değer teorisi gibi daha gelişmiş teorilere yol açmıştır.

III. Aşama: Jean-Baptiste Say ve William Nassau Senior'un Emek Değer Teorisine Karşı Görüşleri: Alternatif Maliyet Teorisi ve İmsak Teorisi

David Ricardo'nun değeri emeğe bağlayan teorisi, Jean-Baptiste Say ve William Nassau Senior gibi Klasik iktisatçıları değerın kaynağı konusunda farklı arayışlara itti.

Eğer Ricardo'nun emek-değer teorisi doğru varsayılır ise emek ile sermaye arasında ortaya çıkacak çatışma Klasik kapitalist sistemin özünü zedeleyecekti. Bu nedenle Say ve Senior değerin kaynağının emek olmadığını gösteren çalışmalar yaptılar (Kazgan, 1997, ss. 70-71).

Jean-Baptiste Say'a göre (1767-1832), değerin yaratılmasında emek, sermaye ve toprak eşit öneme sahiptir.

Say değerin belirlenmesinde **alternatif maliyet teorisini** geliştirmiştir. **Alternatif maliyet teorisi, bir malı elde etmenin maliyetinin, vazgeçilen malın değerine bağlar.**

İki mal arasında tercih yapmak durumunda kalan bir kimseyi ele alalım. Bu kimse bir paket sigarayı mı yoksa bir kilo kirazı mı tercih edecektir? Eğer bir paket sigarayı tercih etmiş ise, bir paket sigaranın maliyeti vazgeçilen bir kilo kirazın değerine eşittir. Bu yaklaşım dikkatleri sigara ve kiraz üretiminde kullanılan emek faktöründen uzaklaştırmakta ve Ricardo'nun yaklaşımı göz ardı etmektedir.

Say Yasası («Her arz kendi talebini yaratır») olarak bilinen ekonomik prensibi geliştiren Say, değer teorisinde de önemli farklılıklar ortaya koymuştur.

◆ **Değerin Kaynağı Sadece Emek Değildir:**

- Say, bir malın değerinin yalnızca üretimde harcanan emekle belirlenemeyeceğini savunur.
- Ona göre, **sermaye, girişimcilik ve tüketici talepleri** de fiyatları belirler.

◆ Üretim Faktörlerinin Üçlü Ayrımı:

- Say, üretim sürecinde **üç temel faktörün** önemli olduğunu belirtir:
  - **Emek (Labor)** – İşçilerin katkısı
  - **Sermaye (Capital)** – Üretim araçları
  - **Girişimcilik (Entrepreneurship)** – Üretimi organize eden ve riski alan girişimci
- Bu nedenle, bir malın fiyatı sadece emekle değil, bu üç faktörün toplam katkısıyla oluşur.

◆ Talep ve Kullanım Değerinin Önemi:

- Say, **kullanım değerinin** (utility) ve **tüketici talebinin** de fiyatları belirlediğini vurgulamıştır.
- Eğer bir malın kimseye faydası yoksa, üretimi için harcanan emek ne kadar fazla olursa olsun değersiz kalacaktır.
- Bu yönüyle, Say'ın görüşleri **marginalist teorilere** öncülük etmiştir.

William Nassau Senior'a göre (1790-1864), arzı hemen arttırılamayan, yani kıt olan bütün ürünler gibi toprak faktörünün bir rant elde etmesi de son derece normaldir ve haklıdır.

Emek ve sermaye faktörlerinin ücret ve kar şeklindeki gelirlerinin haklılığını kanıtlamak için Senior değer analizine, Smith'in **“bir şeyi elde etmenin reel maliyetinin onu elde etmek için gereken mücadele ve sıkıntı olduğu”** fikri ile başlar.

Üretim sürecinde kullanılan emek ve sermaye faktörlerinin her ikisi de mücadele etmekte ve sıkıntı çekmektedir. Emeğin üretim sürecinde karşılaştığı sıkıntı herkes tarafından bilinmektedir ve ücret bu nedenle emeğin hakkıdır. Peki sermayenin üretimden kar şeklinde bir pay alması haklı mıdır?

Senior'a göre kar, tüketimden vazgeçmenin, geliri harcama imkanı varken kendini sıkarak onu harcamayıp tasarruf etmenin, yatırıma dönüştürmenin ve bu esnada çekilen sıkıntıların bir karşılığıdır.

Demek ki sermaye sahipleri gelirlerini bugün tüketme seçeneği varken tüketmeyip, gelecekte tüketmek üzere tasarruf ederken çektikleri sıkıntının (imsakın) karşılığı olarak haklı bir gelir kategorisi olan karı kazanmaktadırlar.

Senior'un karı, çekilen sıkıntının karşılığı olarak haklı bir gelir kategorisi sayan değer görüşüne imsak (sıkıntı) teorisi (Kaçınma teorisi) denir.

Dikkat edilirse Say ve Senior'un değeri belirleyen unsurlar konusundaki yaklaşımları, Ricardo'nun emek-değer teorisinden duydukları rahatsızlığın, emeğe karşı sermaye sahiplerini koruma endişesinin bir sonucudur.

William Nassau Senior'un Görüşleri

◆ Emek Yeterli Değildir, Bekleme Süresi de Önemlidir:

- Senior, değer in sadece emekle belirlenemeyeceğini, sermaye sahiplerinin **tasarruf ederek ve bekleyerek** üretime katkıda bulunduğunu savunur.
- Ona göre, **bir girişimci veya yatırımcı, üretim için harcadığı sermayeyi tüketmek yerine biriktirmiştir ve bu fedakârlık da değer in oluşumunda rol oynar.**
- Bunu **“Abstinence Theory” (Kaçınma Teorisi)** olarak adlandırmıştır.

◆ **Sermaye Sahiplerinin Rolü:**

- Ricardo gibi klasik iktisatçılar, sermayeyi geçmişte harcanmış emek olarak görürken, Senior sermaye sahiplerinin **üretim sürecine bilinçli bir fedakârlık yaparak katkı sunduğunu** savunmuştur.
- Eğer sermaye sahipleri yatırımlarını çekerse, üretim süreci aksar ve emek tek başına değer yaratamaz.

◆ **Faiz ve Karın Açıklanması:**

- Senior'a göre, faiz ve kâr yalnızca işçilerin yarattığı artık değer bir sonucu değildir.
- Bunun yerine, sermaye sahiplerinin **risk alması, bekleme süresi ve alternatif tüketimden vazgeçmeleri** nedeniyle hak ettikleri bir ödüdür.

Say ve Senior'un Emek-Değer Teorisine Eleştirileri Özetle:

Görüş	Emek-Değer Teorisi (Smith, Ricardo, Marx)	Say & Senior'un Görüşleri
Değerin Kaynağı	Yalnızca emek belirleyicidir.	Emek + Sermaye + Girişimcilik
Talebin Rolü	Talep dikkate alınmaz.	Talep ve kullanım değeri önemlidir.
Sermaye Sahipleri	Sermaye geçmişte harcanmış emektir.	Sermaye, üretim sürecinde aktif rol oynar.
Faiz ve Kâr	Kapitalistin işçiden aldığı artık değerdir.	Sermaye sahiplerinin fedakârlığının karşılığıdır.

Jean-Baptiste Say ve William Nassau Senior, **emek-değer teorisinin eksikliklerini vurgulayarak, sermaye ve girişimcilik gibi diğer faktörleri öne çıkarmışlardır.** Onların görüşleri, **neoklasik ekonomi teorilerine giden yolu açmıştır** ve günümüzde fiyatlandırma ve değer teorisinin temelini oluşturan unsurlardan bazılarını içermektedir.

IV. Aşama: Karl Marx'ın Emek-Değer Teorisi

Karl Marx'ın Emek-Değer Teorisi, klasik iktisatçılar olan Adam Smith ve David Ricardo'nun teorilerini temel alarak geliştirilmiş, ancak farklı yönleriyle ayrışan bir yaklaşımdır.

Marx, kapitalist üretim sisteminde **emeğin sömürüldüğünü** ve değerın asıl kaynağının işçilerin harcadığı emek olduğunu savunmuştur.

Karl Marx'ın (1818-1883) analizinin başlangıç noktası, kapitalist toplumda *malların analizidir*. Mallar, kar amacıyla üretilen ve insan ihtiyacını karşılama özelliğine sahip olan nesnelerdir. *Mallar insan ihtiyaçlarını iki şekilde karşılayabilir: Doğrudan tüketim malları şeklinde veya dolaylı olarak yatırım malları (üretim araçları) şeklinde.*

Marx'a göre, bir malın değeri, normal üretim şartları ve emeğin ortalama becerisi ve yoğunluğu veri iken, o malın içinde gömülü bulunan sosyal olarak gerekli **emek-zamandır**. Sosyal olarak gerekli emek-zaman;

- O malın üretiminde kullanılan doğrudan emeği,
- O malın üretiminde kullanılan makine ve ham maddeyi (dolaylı emeği),
- Üretim sürecinde mala transfer edilen değeri kapsar.

Marx'ın Emek-Değer Teorisi'nin Temel İlkeleri

◆ 1. Değerin Kaynağı: Emek

- Marx'a göre **bir malın değeri, onun üretimi için harcanan toplumsal olarak gerekli emek miktarıyla belirlenir.**
- "Toplumsal olarak gerekli emek zamanı", belirli bir dönemde, ortalama bir teknolojik seviyede ve ortalama beceriye sahip bir işçi tarafından üretilmesi gereken süredir.
- Eğer bir malın üretimi daha fazla emek gerektiriyorsa, onun değeri daha yüksek olur.

◆ 2. Kullanım Değeri ve Değişim Değeri Ayrımı

•**Kullanım değeri (Use Value):** Bir malın insan ihtiyaçlarını karşılamasıdır. Örneğin, bir ekmek insanı doyurduğu için kullanım değeri vardır.

•**Değişim değeri (Exchange Value):** Bir malın piyasada başka mallarla hangi oranda değiştirileceğini belirleyen değerdir. Örneğin, bir ekmekle bir kalem takas ediliyorsa, bu onların değişim değeridir.

Marx, kapitalist ekonomide **malların değişim değerinin, içerdikleri emek miktarına bağlı olduğunu** söyler.

◆ 3. Artık Değer (Surplus Value) ve Sömürü

- Marx, kapitalist sistemin temel çelişkisini **artık değer teorisiyle** açıklar.
- İşçiler emeklerini kapitaliste satar, ancak işçiler ürettikleri malın tamamına sahip olamaz.
- Kapitalist, işçiye **yalnızca yaşaması için gerekli olan ücret kadar ödeme yapar**, ancak işçi bu sürede kapitalist için çok daha fazla değer üretir.
- Bu fark, yani işçinin ürettiği değerden ona verilen ücreti çıkardığımızda kalan kısım, artık değer (surplus value) olarak adlandırılır.**
- Kapitalist bu artık değere el koyarak **kâr elde eder ve sermaye birikimi sağlar.**

◆ 4. Sermaye ve Meta Fetişizmi

- Kapitalist üretimde **her şey bir meta haline gelir**, hatta emek bile satılan bir mal gibi değerlendirilir.
- İnsanların ürettiği ürünler, **sanki kendi başlarına bir değere sahipmiş gibi görünür, ama aslında onların değerini belirleyen emek gücüdür.**
- Marx buna "**meta fetişizmi**" der ve bunun, kapitalist toplumun işleyişini gizleyen bir yanılsama olduğunu savunur.

Marx'ın Teorisinin Klasik Ekonomistlerden Farkı

Konu	Adam Smith & Ricardo	Karl Marx
Değerin Kaynağı	Emek ve diğer üretim faktörleri	Yalnızca emek
Sermaye Sahiplerinin Rolü	Üretime katkı sağlayan yatırımcılar	İşçi emeğini sömüren sınıf
Artık Değer	Artık değer kavramı yoktur	Kapitalistin işçiden elde ettiği fazla emek
Piyasa Mekanizması	Fiyatlar arz ve talebe göre belirlenir	Fiyatlar, emek zamanı temelinde şekillenir

Karl Marx'ın Emek-Değer Teorisi, **kapitalizmin nasıl işlediğini ve işçilerin nasıl sömürüldüğünü açıklamaya çalışan bir yaklaşımdır.** Ona göre, kapitalist sistem işçilerin emeğini kullanarak değer üretir, ancak işçiler bu değerini tamamını alamaz. Bu da sınıfsal eşitsizlikleri derinleştirir.

V. Aşama: William Stanley Jevons'un Değer Teorisi

William Stanley Jevons, **19. yüzyılın en önemli iktisatçılarından biri olup, "Marjinal Devrim" (Marginal Revolution) olarak bilinen ekonomik dönüşümün öncülerinden biridir.** 1871'de yayımladığı *The Theory of Political Economy* (**Siyasal Ekonomi Teorisi**) adlı eserinde, **değerin kaynağının emek değil, marjinal fayda olduğunu** savunmuştur.

Ricardo, insanlar çıkarmak için denize dalmak zorunda oldukları için incilerin değerli olduğunu ileri sürerken; Jevons, tüketiciler ondan fayda elde ettikleri için incilerin değerli olduğunu ve inciler değerli olduğu için insanların denize daldığını ileri sürmektedir.

Ricardo, incinin emek harcandığı için değerli olduğunu, Jevons ise değerli olduğu için emek harcandığını savunmaktadır.

Jevons'a göre, incinin tatmin ettiği belirli bir fayda seviyesi, insanların halen sahip oldukları inci sayısına bağlıdır.

İnci bol ise incinin faydası az, inci kıt ise incinin faydası çoktur.

Faydası çok ise emek harcanmaya değer. Sadece emek harcanarak fayda yaratılamaz.

Marjinal fayda mübadele değerini belirler. Mübadele değerindeki bir değişme, halkın mallara olan göreceli tercihlerindeki bir değişmeden kaynaklanmış olabilir.

Mübadele değeri değiştiği zaman, malların üretiminde kullanılan emeğin değeri (ücreti) de değişir. Emeğin değerindeki (ücretindeki) değişmeler, çeşitli endüstrilerde çalışan işçilerin optimal iş süresi ile ilgili görüşlerini değiştirir.

Bu mantık zinciri sonucunda, emeğin değişim değerinin sebebi ve ölçüsü olduğu söylenemez.

Aksine bir saatlik emek değeri (ücreti), üretimine katıldığı malın marjinal faydası tarafından belirlenir.

Emek değeri ürün değerini belirlemez, ürün değeri emek değerini belirler.

Bu nedenle bulaşık yıkamada harcanan bir saatlik emeğin ücreti düşük (çünkü bulaşık yıkamanın marjinal faydası düşük), buna karşılık bilgisayar yazılımında harcanan bir saatlik emeğin ücreti yüksek (çünkü bilgisayar yazılımının marjinal faydası yüksektir).

Jevons'un Değer Teorisi: Marjinal Fayda Temelli Değer

◆ Değerin Kaynağı: Marjinal Fayda

- Klasik iktisatçılar (Smith, Ricardo, Marx), bir malın değerinin büyük ölçüde **emeğin ürünü olduğunu** savunuyordu.
- Jevons'a göre ise **bir malın değeri, onun üretimi için harcanan emekle değil, tüketicie sağladığı faydayla belirlenir.**
- Bir malın faydası ne kadar büyükse ve ne kadar kıtsa, onun değeri o kadar yüksektir.

◆ **Marjinal Fayda ve Azalan Marjinal Fayda İlkesi**

- Jevons'un en önemli katkılarından biri, **azalan marjinal fayda (diminishing marginal utility) ilkesidir.**
- **Bir malın tüketimi arttıkça, tüketicinin o maldan sağladığı ek fayda (marjinal fayda) azalır.**
- **Örneğin:**
  - İlk dilim pizza çok lezzetlidir ve yüksek bir marjinal fayda sağlar.
  - İkinci dilim hala faydalıdır ama ilk dilime göre daha az tatmin edicidir.
  - Üçüncü dilim daha az fayda sağlar ve bir noktadan sonra tüketici artık daha fazla pizza istemez.

◆ Kıtlık ve Değer İlişkisi

- Bir malın kıtlığı arttıkça, onun marjinal faydası ve dolayısıyla değeri de artar.
- Bu, Jevons'un Elmas-Su Paradoksu'nu açıklamasına yardımcı olmuştur:
  - Su çok faydalıdır ama bol olduğu için marjinal faydası düşüktür ve değeri azdır.
  - Elmas ise çok daha az hayati bir ihtiyaçtır ama kıt olduğu için marjinal faydası yüksektir ve bu yüzden pahalıdır.

◆ Matematiksel İktisat Yaklaşımı

- Jevons, iktisadi analizde matematik kullanımını önermiştir ve marjinal fayda kavramını matematiksel olarak ifade eden ilk ekonomistlerden biridir.
- "Değer, malın son biriminin sağladığı marjinal faydanın bir fonksiyonudur" şeklinde bir yaklaşım geliştirmiştir.
- Bu, modern mikroekonominin ve neoklasik ekonominin temelini atmıştır.

Jevons'un Değer Teorisinin Klasik İktisattan Farkı

Konu	Klasik İktisatçılar (Smith, Ricardo, Marx)	William Stanley Jevons
Değerin Kaynağı	Emek ve üretim süreci	Tüketici faydası (marjinal fayda)
Fiyatın Belirlenmesi	Üretim maliyeti ve emek miktarı	Marjinal fayda ve kıtlık
Elmas-Su Paradoksu	Açıklanamayan bir çelişki olarak görülüyordu	Marjinal fayda teorisi ile açıklandı
Ekonomi Yaklaşımı	Nesnel, üretim odaklı	Öznel, tüketici odaklı
Matematik Kullanımı	Çok az kullanılmıştır	Matematiksel modellemeye dayanır

- ◆ Jevons, değer teorisinde emek yerine tüketici tercihlerine ve marjinal faydaya odaklanmıştır.
- ◆ Marjinal fayda ve kıtlık kavramları, modern mikroekonominin temel taşlarından biri olmuştur.
- ◆ Matematiksel iktisat anlayışı ile günümüz ekonomi analizlerinin temelini atmıştır.

VI. Aşama: Carl Menger'in Değer Teorisi

Carl Menger, **Avusturya İktisat Okulu'nun kurucusu** olup, **değer teorisini klasik iktisatçılardan farklı bir bakış açısıyla ele almıştır**. Menger, 1871'de yayımladığı *Principles of Economics (Ekonomi Prensipleri)* adlı kitabında "**marjinal fayda teorisini**" ortaya koymuş ve böylece modern mikroekonominin temellerini atmıştır.

Menger'in Değer Anlayışı: Öznel (Sübjektif) Değer Teorisi

◆ Değerin Kaynağı: Emek Değil, Bireysel Fayda

- Klasik ekonomistler (Smith, Ricardo, Marx), bir malın değerinin büyük ölçüde **emeğin ürünü olduğunu** savunuyordu.
- Menger ise bir malın değerini, insanların ona **atfettiği faydadan (yarardan) aldığı** görüşündeydi.
- Yani **değer, nesnel değil, öznel bir kavramdır**. Aynı mal, farklı kişiler için farklı değerler taşıyabilir.

◆ **Marjinal Değer ve Kıtlık İlkesi**

- Bir malın değeri, **onun toplam miktarına değil, son eklenen birimin (marjinal birimin) sağladığı faydaya bağlıdır.**
- Örneğin, bir çöl yolculuğunda **ilk şişe suyun** değeri çok yüksek olabilir, ancak su bol olduğu bir şehirde ek bir şişe su daha az değerli olabilir.
- Bu fikir, **marjinal fayda teorisinin temelini oluşturmuştur.**

◆ **Kullanım Değeri ve Değişim Değeri Arasındaki İlişki**

•Klasik iktisatçılar, **bir malın kullanım değeri ile değişim değerini ayrı ele alıyordu**. Örneğin, su çok değerli olmasına rağmen ucuzdur; elmas ise temel bir ihtiyacı karşılamasa da pahalıdır (*Elmas-Su Paradoksu*).

•**Menger bu çelişkiyi, marjinal fayda ile çözdü:**

- Su bol olduğu için marjinal faydası düşüktür, bu yüzden fiyatı ucuzdur.
- Elmas kıt olduğu için marjinal faydası yüksektir, bu yüzden pahalıdır.

Menger'in Değer Teorisinin Klasik İktisattan Farkı

Konu	Klasik İktisatçılar (Smith, Ricardo, Marx)	Carl Menger ve Avusturya Okulu
Değerin Kaynağı	Emek ve üretim süreci	Bireysel fayda (öznel değer)
Fiyatın Belirlenmesi	Üretim maliyeti ve emek miktarı	Marjinal fayda ve kıtlık
Elmas-Su Paradoksu	Açıklanamayan bir çelişki olarak görülüyordu	Marjinal fayda teorisi ile açıklandı
Ekonomi Yaklaşımı	Nesnel, üretim odaklı	Öznel, tüketici odaklı

- ◆ Carl Menger, değer teorisini nesnel bir kavram olarak değil, bireylerin sübjektif algısına dayalı bir olgu olarak ele almıştır.
- ◆ Emek-değer teorisine karşı çıkarak, malların değerini belirleyen asıl faktörün tüketicilerin o mala verdiği marjinal fayda olduğunu savunmuştur.
- ◆ Bu teori, modern mikroekonominin temel taşlarından biri olup, fiyat oluşumu, tüketici davranışları ve piyasa dinamiklerini anlamada büyük bir devrim yaratmıştır.

Carl Menger ve William Stanley Jevons, "**Marjinal Devrim**" (**Marginal Revolution**) olarak adlandırılan ekonomik dönüşümün iki önemli figürüdür.

Her ikisi de **klasik emek-değer teorisini reddetmiş ve yerine marjinal fayda teorisini geliştirmiştir**. Ancak, yaklaşımlarında bazı farklılıklar bulunmaktadır.

Carl Menger ve William Stanley Jevons-Benzerlikler: Marjinal Fayda Teorisi'nin Temelleri

◆ Değerin Kaynağı: Marjinal Fayda

- Menger ve Jevons, **bir malın değerinin onun üretimi için harcanan emekten değil, tüketicinin ondan elde ettiği marjinal faydadan kaynaklandığını** savunur.
- Bir malın değeri, **onun tüketiciye sağladığı son birimin sağladığı faydaya (marjinal fayda) göre** belirlenir.

◆ Azalan Marjinal Fayda İlkesi

- Her iki ekonomist de **azalan marjinal fayda ilkesini kabul eder.**
- Bir malın tüketimi arttıkça, tüketicinin o maldan elde ettiği ek fayda giderek azalır.**
- Örneğin: İlk bardak su çok değerlidir, çünkü susuzluğu giderir; ancak üçüncü veya dördüncü bardak suyun marjinal faydası daha düşüktür.

◆ Elmas-Su Paradoksu'nun Açıklanması

- Klasik iktisatçılar için **"Elmas-Su Paradoksu"** büyük bir problem oluşturunordu: **Su hayati derecede önemliken neden çok ucuz, elmas ise daha az gerekli olmasına rağmen neden çok pahalıdır?**
- Menger ve Jevons, bu paradoksu **marjinal fayda ile açıklamışlardır:**
  - Su bol olduğu için marjinal faydası düşük ve değeri azdır.
  - Elmas ise kıt olduğu için marjinal faydası yüksek ve değeri fazladır.

◆ Klasik İktisatçılara Karşı Çıkış

- Adam Smith, David Ricardo ve Karl Marx gibi klasik iktisatçılar **değerin kaynağının emek olduğunu savunuyorlardı.**
- Menger ve Jevons ise **değerin öznel olduğunu ve bireylerin tercihleriyle belirlendiğini** savunarak bu görüşe karşı çıkmıştır.

Farklılıklar: Menger ve Jevons'un Yaklaşımlarındaki Ayrışmalar

Konu	Carl Menger (Avusturya Okulu)	William Stanley Jevons (Neoklasik Okul)
Değerin Tanımı	Değer tamamen öznel ve bireylerin ihtiyaçlarına bağlıdır.	Değer, marjinal faydanın matematiksel hesaplamalarıyla belirlenir.
Analiz Yaklaşımı	Niteliksel ve mantıksal analiz kullanır.	Niceliksel ve matematiksel analiz yapar.
İktisadi Yöntem	Bireylerin kararlarını ve sezgisel yaklaşımlarını temel alır.	Matematiksel formüller ve marjinal analiz kullanır.
Ekonomi Anlayışı	Avusturya İktisat Okulu'nun kurucusudur.	Neoklasik İktisat'ın temel taşlarını atmıştır.
Piyasa Mekanizması	Serbest piyasanın doğal işleyişini ve girişimciliği vurgular.	Matematiksel denge modelleriyle piyasa analiz eder.
Tüketici Davranışı	Tüketici kararlarını subjektif ve kişisel değerlendirmelere dayalı olarak inceler.	Tüketicinin rasyonel olduğu ve faydayı maksimize etmeye çalıştığı varsayılır.

- ◆ **Carl Menger**, ekonomik olayları **subjektif ve birey odaklı bir perspektiften** değerlendirirken, **Jevons daha matematiksel ve ölçülebilir bir yaklaşıma sahiptir.**
- ◆ **Menger, bireylerin öznel kararlarına ve piyasa mekanizmasının doğal işleyişine odaklanırken, Jevons denge ve marjinal analiz ile fiyat oluşumunu açıklamaya çalışmıştır.**
- ◆ **Menger'in teorisi, modern Avusturya İktisat Okulu'nu etkilerken; Jevons'un görüşleri, bugünkü neoklasik ekonomi anlayışının temel taşlarından biri olmuştur.**

KAYNAKLAR

- P. Krugman and M. Obstfeld, **International Economics: Theory and Policy**, Seventh Edition Pearson – Addison Weasley.
- James Gerber, **International Economics**, Third Edition, Pearson Education , 2005.
- H. Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama**, XV. Baskı, İstanbul, 2003.
- R. Karluk, **Uluslararası Ekonomi: Teori ve Politika**, VI. Baskı, İstanbul, 2002.
- BOCUTOĞLU, E., İktisadi Düşünceler Tarihi, Murathan Yayınevi, Trabzon, 2012.
- BOCUTOĞLU, E., Karşılaştırmalı Makro İktisat, 5. Baskı, Murathan Yayınevi, Trabzon, 2012.